

Роль військових у формуванні євроатлантичної політики України

1 квітня 2009 року на базі Чернігівського центру євроатлантичної інтеграції відбувся інтерактивний семінар на тему: «Роль військових у формуванні євроатлантичної політики України».

Захід провів Інститут трансформації суспільства (Київ, директор – Олег Соскін) спільно із Чернігівським державним педагогічним університетом ім. Т.Г.Шевченка за підтримки Посольства Словацької Республіки в Україні.

Учасники заходу:

керівники Центру інформації і документації НАТО в Україні та Інституту трансформації суспільства; представники Посольства Словацької Республіки в Україні, Міністерства закордонних справ України, Генерального Штабу Збройних Сил України, Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України; депутати Чернігівської обласної ради; керівники та офіцери Чернігівського територіального управління «Північ» Сухопутних військ ЗСУ, керівники та представники Чернігівського навчального залізничного полку, Чернігівського військового комісаріату, ЧМО «Союз ветеранів Чернігівського вищого військового авіаційного училища льотчиків», ЧМВ Української асоціації звільнених у запас кадрових службовців, ЧМО ветеранів України; ректори, викладачі та студенти вищих навчальних закладів Чернігова; керівники осередків політичних партій та засоби масової інформації Чернігівщини.

Під час інтерактивного семінару:

проведено відкриту багатосторонню дискусію з представниками чернігівської міської громади, і передусім діючими та звільненими у запас військовослужбовцями, щодо діяльності й безпекової функції Північноатлантичного альянсу, а також можливостей України долучитися до міжнародної системи колективної безпеки, стрижневим елементом якої є НАТО; обговорено роль Альянсу в сприянні модернізації Збройних Сил України, перекваліфікації колишніх військовослужбовців; визначено можливі форми діяльності офіцерів і ветеранів ЗСУ у справі реалізації євроатлантичного курсу України та співпраці з Чернігівським центром євроатлантичної інтеграції.

Захід супроводжувався пікетом противників НАТО, які представляли політичні сили лівого спрямування Чернігівщини. Вони наполягли на участі в заході, що надало дискусії особливої гостроти.

Військовослужбовці – учасники семінару в Чернігові

Організатори та експерти семінару

Огляд інтерактивного семінару

Вступні промови

Анатолій Тимошенко, проректор Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г.Шевченка, привітав учасників інтерактивного семінару і зауважив, що потрібно фахово обговорювати питання ролі військових у формуванні євроатлантичної політики України. Він підкреслив, що молода українська демократія потребує дискусій на шляху інтеграції України до різних міжнародних організацій, у т.ч. до Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу. А. Тимошенко висловив подяку керівникам Інституту трансформації суспільства, які високопрофесійно здійснюють просвітницьку діяльність у регіонах України, а також військовим, які виявляють високу відповідальність у реалізації зовнішньополітичного курсу держави.

Олег Соскін, директор Інституту трансформації суспільства, професор Національної академії управління, заступник голови Координаційної Ради Громадської Ліги Україна – НАТО, керівник проекту зі створення центрів євроатлантичної інтеграції в регіонах України, повідомив, що Чернігівський центр євроатлантичної інтеграції – один із 12 ЦЕІ, які створені за моделлю, розробленою Інститутом трансформації суспільства. Він переконаний, що такі центри будуть сформовані в усіх 24 областях України, а також у АР Крим. Навколо центрів об'єднується регіональна громадськість, яка прагне євроатлантичного майбутнього нашої країни, надійного захисту її національної безпеки. Було б дуже добре, аби до реалізації цього завдання долучилися українські військові, які найкраще розуміють, що впровадження стандартів НАТО у Збройних Силах України допоможе нам набуту статусу цивілізованої європейської держави. Олег Соскін нагадав, що, зрештою, ми мусимо виконувати чинні закони, і зокрема ЗУ «Про основи національної безпеки України» (прийнятий у 2003 р.),

де чітко зафіксовано, що вступ до НАТО є стратегічною метою нашої країни. Північноатлантичний альянс – найефективніша система безпеки у світі, і якщо ми хочемо надійно захистити свою державу, то варто наважитися та зробити остаточний вибір – набути членство в НАТО. Одночасно це буде і цивілізаційним вибором України, вважає професор О. Соскін.

Мішель Дюре, директор Центру інформації і документації НАТО в Україні, зазначив, що реальні дебати у суспільстві – важлива форма діалогу з питань євроатлантичної інтеграції. Водночас важливими є і акції протесту, приміром проти НАТО, адже демократія дозволяє проводити демонстрації людей, які мають власну життєву позицію. Отже, мітинги – це нормальна реакція громадян на доленосні для країни події, але якщо це не проплачені та не замовні акції.

Пан Мішель Дюре охарактеризував сучасні виклики міжнародній безпеці та шляхи подальшого розвитку НАТО. Після 60 років свого існування Альянс зрозумів, що потреби країн стосовно безпеки змінюються, а система її забезпечення у вигляді міжнародної організації колективної оборони, яку уособлює НАТО, є недосконалою. Водночас, за шість десятиліть країни – члени Альянсу не тільки зберегли, а й примножили економічну та політичну взаємодію, змогли трансформувати свою стратегію, зробивши наголос на подоланні сучасних викликів безпеці. Пан Дюре додав, що НАТО розвивається не лише якісно, а й кількісно, продовжуючи політику «відкритих дверей». Тому, коли Україна схоче стати членом Північноатлантичного альянсу, то зможе інтегруватися до організації. Це було підтверджено країнами – членами НАТО під час саміту в Бухаресті у квітні 2008 року.

Керівник Центру інформації і документації НАТО зазначив, що сьогодні вже 28 країн входять до Альянсу і 50% з них є країнами колишнього соціалістичного табору. Серед всього розмаїття думок та позицій дуже складно знайти консенсус, але НАТО не змінює цього принципу прийняття рішень, який є головним в Організації. Північноатлантичний альянс має стратегічне партнерство з Російською Федерацією, Україною, Європейським Союзом. Декілька місяців тому НАТО підписало договір з ООН. І це демонструє той факт, що питання безпеки розвивається і вирішується в нових умовах.

Пан М. Дюре також розповів, що сьогодні НАТО – це міжнародна політична організація, яка має військовий інструмент забезпечення безпеки. Про його дієвість свідчить зокрема й те, що Франція відновила своє членство у військовій структурі НАТО, звідки вона вийшла у 1966 році за рішенням президента Шарля де Голля. Нещодавно нинішній Президент Франції Ніколя Саркозі заявив, що Франція має намір повернутися і в управлінській структурі НАТО, що дозволить країні брати участь у плануванні, підготовці та визначенні завдань Альянсу. «Сьогодні фактично створюється ідеологія формування безпеки, і в цьому процесі беруть участь країни НАТО, Російська Федерація, Австралія, Японія, Південна Корея і т.д. Вони співпрацюють заради подолання таких глобальних проблем, як тероризм, незаконне поширення зброї масового знищення та наркотичних речовин, торгівля людьми і багато інших», – відзначив пан Дюре.

За словами представника НАТО в Україні, Північноатлантичний альянс не є антиросійською організацією. Росія має 60 дипломатів у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі, продає свої продукти ВПК країнам Північноатлантичного альянсу, в Москві працює Центр інформації і документації НАТО. Дуже важливим для українських військових є розуміння того, що країни Альянсу адаптують свої збройні сили не для того, щоб виступати проти певних країн, а для того, щоб спільно боротися проти ризиків і загроз сучасного світу. Наочним прикладом взаємодії різних держав є їхня присутність в Афганістані за проханням Ради Безпеки ООН. До речі, Російська Федерація, хоч і не бере участі у війсьній операції НАТО в Афганістані, але підтримує Альянс в обмін розвідувальною інформацією.

Ян Качмар, радник Посольства Словацької Республіки в Україні, розповів, що Посольство СР виконує місію контактного посольства НАТО в Україні. Основними принципами його діяльності є і залишається довіра та прозорість. Протягом усього часу виконання місії в Україні посольство доклало чимало зусиль для формування довіри і трансформації відносин між країнами – членами НАТО та Україною. Головними напрямками діяльності контактного посольства НАТО в Україні є підтримка неурядових організацій, які проводять громадські дискусії з проблематики НАТО, а також технічна співпраця з Україною в галузі реформування сектору безпеки і оборони.

На думку дипломата, важливим питанням у двосторонніх взаєминах України та Словацької Республіки є використання інструментів публічної дипломатії в політичній і військовій сферах. Словаччина передає вашій країні досвід свого Міністерства оборони щодо трансформації та професіоналізації оборонного планування і соціальної реформи збройних сил. У 2008 році робота Посольства Словацької Республіки в Україні була спрямована як на військово-професійну діяльність, так і на реалізацію більш складних проєктів. Йдеться першодусім про організацію та забезпечення навчання молодих офіцерів України на міжнародних штабних курсах Військової академії у Словаччині. Українським офіцерам надано можливість отримати конкретну інформацію і працювати в міжнародному середовищі за стандартами НАТО.

Словацький дипломат висловив думку про те, що Північноатлантичний альянс демонструє внутрішню гнучкість і забезпечує можливість для розв'язання нових проблем, приймаючи такі рішення, які відповідають умовам мінливого середовища. З плином часу стратегія НАТО змінюється, але залишається незмінним його основне завдання – забезпечення безпеки країн – учасниць Договору.

На переконання пана Я. Качмара, сьогодні на порядку денному першим питанням має стояти не негайний вступ України до НАТО, а розвиток у країні демократії, верховенства права і т.д. Тільки завдяки суспільному консенсусу та громадському порозумінню щодо інтеграційних процесів ЄС і розширення Альянсу Словаччина у 2002 році була запрошена до НАТО. У 2004 році Словацька Республіка стала країною – членом Північноатлантичного альянсу і Європейського Союзу. Як у НАТО, так і в ЄС необхідно дотримуватися певних вимог. Наприклад, участь у програмах Євросоюзу потребує виконання відповідних завдань у сфері реформування охорони здоров'я, освіти, науки та ін. Синхронно із розвитком соціальних аспектів повинна розвиватися й військова складова держави. Звичайно, найдешевший

варіант – залишити все так, як є, і нічого не робити, але така політика не дасть позитивних змін, сказав пан Ян Качмар.

На завершення словацький дипломат повідомив, що кожна країна, яка хоче інтегруватися до НАТО, має виконати конкретну програму дій для поліпшення поточної ситуації у своїх галузях і відомствах.

Інтерактивний семінар складався із двох тематичних сесій, кожна з яких передбачала виступи двох експертів та обговорення.

*Сесія I: Вступ України до НАТО
як умова безпечного розвитку України*

Володимир Фурашев, завідувач відділу інформаційної політики у сфері євроатлантичної інтеграції України Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України, зазначив, що кожна держава, і наша також, мусить обрати шлях забезпечення національної безпеки: нейтралітет, вступ до НАТО або зближення з Росією. При цьому слід брати до уваги три критерії забезпечення національної безпеки:

1) Закон України «Про основи національної безпеки України»;

2) довгострокове гарантування державного суверенітету і територіальної цілісності держави;

3) прийнятність для українського суспільства західної системи цінностей.

На думку пана Фурашева, у разі дотримання політики нейтралітету Україна не зможе ефективно забезпечити свою національну безпеку, бо буде змушена самотужки реформувати Збройні Сили й виділяти на це великі суми коштів із державного бюджету. До того ж слід враховувати, що нейтралітет унеможливує розміщення в Україні будь-яких військових формувань іноземних держав.

Вступ до НАТО, як стверджує експерт, є для України унікальною можливістю залучення гуманітарних, економічних, військових ресурсів країн – учасниць Договору. Сьогодні НАТО розвивається на основі концепції XXI ст. і робить акцент на захисті демократичних цінностей. У цьому контексті представник Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України роз'яснив мету та характер проведення деяких військових операцій Альянсу. В основному вони були спрямовані на підтримання миру, і лише одна військова операція НАТО (йдеться про сумнозвісну Югославію) мала за мету примушення до миру. Воєнна операція проти режиму Саддама Хусейна в Іраку проводилася не НАТО, а США і союзницькими державами, в тому числі країнами Європейського Союзу, зазначив В. Фурашев.

Олег Соскін, директор Інституту трансформації суспільства, сказав, що існує декілька підходів до вирішення питання стосовно вступу України в Північноатлантичний альянс. Один із підходів полягає у проведенні всеукраїнського референдуму з питань членства в НАТО, який, на думку О. Соскіна, є недоцільним. Він пояснив, що «до референдуму потрібно вдаватися лише в тому випадку, якщо Україна набуває членства в організації, участь у якій передбачає втрату або передачу певної частини суверенітету. Згідно з чинною Конституцією України, для вступу в НАТО в Україні не потрібно проводити ніякого референдуму. Натомість для вступу в

ЄЕП чи ЄС такий плебісцит необхідний, оскільки країна тоді передає частину свого суверенітету. У НАТО всі питання вирішуються консенсусом, а тому вступ до цієї Організації не передбачає створення єдиної армії чи якогось наднаціонального органу».

Пан Соскін вважає, що кількість прихильників НАТО в Україні поступово збільшується (сьогодні вона становить понад 30%), і в цьому є заслуга неурядових організацій, які за період відновлення незалежності нашої держави провели тисячі різних інтелектуальних заходів із євроатлантичної тематики. Об'єктивне, неупереджене інформування населення щодо НАТО сприяє зміні суспільної думки у бік більш позитивного ставлення до процесу євроатлантичної інтеграції України. Шляхом проведення широкої та відкритої інформаційної кампанії щодо НАТО рухалися й країни Вишеградської четвірки, де свого часу суспільству також було навіяно міфи про агресивність цього блоку. Подібний підхід виявився дуже результативним: кількість прихильників євроатлантичного розвитку країн V4 збільшилася; сьогодні всі чотири країни є членами НАТО і впроваджують цивілізовану модель розвитку, що базується на демократичних цінностях. Україні варто рухатися таким самим шляхом, висновок Олег Соскін.

Сесія II: Можливості військовослужбовців, офіцерів запasu та колишніх військових у реалізації євроатлантичного курсу України

Олексій Селін, начальник відділу євроатлантичної безпеки Департаменту НАТО Міністерства закордонних справ України, нагадав, що співпраця України з Північноатлантичним альянсом розпочалася ще у 1990-х рр. У 2002 р. Верховна Рада України прийняла рішення про те, що вступ до НАТО є стратегічною метою України. Однак попри це значна частина суспільства сьогодні не готова сприйняти процес євроатлантичної інтеграції як такий, що дасть змогу забезпечити національну та індивідуальну безпеку громадян. Противники входу до Альянсу зазвичай акцентують на його ворожості, згадуючи при цьому Югославію як приклад кривавої агресії НАТО. Пан Селін у цьому контексті розповів, що в 1999 рр. він працював у Белграді й був свідком тих подій, коли місто зазнало бомбового удару з боку повітряних сил НАТО. На думку представника МЗС, трагедія, яка сталася в Югославії, – це насамперед відповідальність Ради Безпеки ООН, а також ЄС і всіх впливових світових гравців, які не змогли вчасно зупинити кровопролиття у країні. Але найголовнішим винуватцем подій у колишній Югославії був одіозний Слободан Мілошевич, адже саме він зробив мешканців країни заручниками своєї жорстокої політики, використавши їх як живий щит, сподіваючись на те, що його режим залишиться керувати державою. НАТО взяло на себе відповідальність за проведення операції вже після цього, тобто постфактум, і ООН схвалила дії Альянсу. О. Селін проінформував присутніх про те, що і Югославія, і Сербія наразі порушують питання про вступ до НАТО, незважаючи на сумне минуле.

Валентин Левчик, старший офіцер відділу військових аспектів інтеграції в НАТО Управління євроатлантичної інтеграції Генерального штабу Збройних Сил України, зазначив, що одним із зовнішньополітичних пріоритетів України є європейська і євроатлантична

інтеграція. Він пояснив, що сутність інтеграції України в європейський простір полягає у послідовному зміцненні національної безпеки, поступальному економічному розвитку, утвердженні цінностей демократії, прав і свобод людини, активному й цілеспрямованому зближенні з ЄС та НАТО. Для ефективної інтеграції України до НАТО і подальшого зміцнення національної безпеки необхідні такі дії:

- співпраця з Північноатлантичним альянсом у сфері підтримання безпеки євроатлантичного простору, участь в операціях і місіях під егідою НАТО;
- боротьба з тероризмом, контроль над озброєнням, нерозповсюдження зброї масового знищення;
- урегулювання «заморожених» конфліктів;
- участь у міжнародних організаціях, добрі двосторонні відносини із сусідніми країнами.

Пан Левчик розповів, що Україна є активною учасницею програми «Партнерство заради миру», що дозволяє нам використовувати досвід і допомогу НАТО в питаннях реформування сектору оборони та безпеки.

Основними засадами військового співробітництва України з НАТО є Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО; Цільовий план Україна – НАТО (Річна Національна програма), Робочий план Військового комітету Україна – НАТО та Індивідуальна програма партнерства між Україною і НАТО.

В умовах обмеженого фінансування Збройні Сили України визначили п'ять пріоритетів свого розвитку:

- забезпечення воєнно-політичного діалогу керівництва ЗСУ з НАТО;
- участь ключових структурних підрозділів у засіданнях робочої групи Військового комітету НАТО з питань співробітництва з Україною;
- участь в операціях під егідою НАТО у межах визначених сил і засобів;
- проведення курсів, семінарів та заходів з питань розвитку взаємодії оперативного командування і спеціальних операцій.

Однією з ефективних форм підготовки військ (сил) до участі в миротворчих операціях під проводом НАТО, ЄС, ООН є багатонаціональні міжнародні навчання. Починаючи з 2008 року, до участі в міжнародних навчаннях залучаються підрозділи, сплановані до ротації національних миротворчих контингентів. Збройні Сили України щорічно збільшують участь у міжнародних навчаннях як на території України, так і поза її межами. Щодо участі ЗС України в операціях під проводом НАТО В. Левчик роз'яснив, що Україна – єдина країна-партнер, яка бере участь у всіх поточних операціях Альянсу: *KFOR* – 184 особи; *NTM-I* – 10 осіб; *ISAF* – 10 осіб; загалом – 204 військовослужбовця, три кораблі та контактний пункт у ОАЗ. У 2008 р. українські військовослужбовці брали участь у 17 багатонаціональних навчаннях, з них: 7 – на території України, 10 – поза її межами.

Підготовка підрозділів Збройних Сил України до участі в багатонаціональних операціях передбачає продовження нарощення спроможностей Яворівського навчального центру ПЗМ – Міжнародного центру миротворчості та безпеки – і приведення його інфраструктури у відповідність до стандартів НАТО. У Центрі започатковано проведення курсів із підготовки фахівців щодо протидії саморобним вибуховим пристроям за сприяння та фахової підтримки Стратегічного командування НАТО з трансформації, і планується їх сертифікація.

Уперше у 2008 році (09–20.06.08) пілотний курс із протидії саморобним вибуховим пристроям проведено в міжнародному форматі. Окрім військовослужбовців Збройних Сил України, на курсі навчалися 24 офіцери інших держав: Канади, Іспанії, Латвії, Македонії, Польщі, Бельгії, Австрії. Наразі опрацьовується ініціатива щодо проведення за участю експертів НАТО курсів із підготовки передових авіаційних навідників. Розглядаються варіанти використання в навчальному процесі не тільки навчально-тренувальної бази та військової техніки Збройних Сил України, а й літаків (вертольотів) держав – членів НАТО.

У червні 2007 р. Україна приєдналася до програми НАТО з обміну даними про повітряний простір (ОДПО/*ASDE*). 13 червня 2008 р. підписано трьохсторонній Меморандум про взаєморозуміння між Україною, Стратегічним Командуванням НАТО з операцій та Угорщиною, яким визначено правові, адміністративні та фінансові аспекти участі України в ОДПО/*ASDE*. 12 листопада 2008 р. підписано Технічну Угоду про встановлення й технічне обслуговування системи обміну даними. На 2009 рік заплановано консультації з питань розширення участі України в ОДПО/*ASDE*.

Наостанок представник Генерального штабу Збройних Сил України В. Левчик окреслив можливості, які існують у військовослужбовців ЗСУ для реалізації євроатлантичного курсу України:

1. Участь у міжнародних операціях під проводом Альянсу.
2. Участь у заходах Цільового плану Україна – НАТО, Плану військового комітету Україна – НАТО і заходах Індивідуальної програми партнерства між Україною та НАТО, включаючи багатонаціональні військові навчання.
3. Участь підрозділів ЗС України в підготовці й проведенні ротацій СРН НАТО.
4. Участь у програмах та ініціативах НАТО: знешкодження надлишкових боєприпасів, створення професійного сержантського корпусу, адаптація військовослужбовців, звільнених у запас тощо.
5. Участь в інформаційних кампаніях.

Усім зрозуміло, що здійснення євроатлантичної інтеграції є завданням державного масштабу, а не тільки Міністерства оборони України. Тому унікальний досвід, отриманий на військовій службі, та активна життєва позиція офіцерів запасу і колишніх військовослужбовців, інтегрованих у цивільне життя, має бути в нагоді при виконанні завдань реалізації євроатлантичного курсу України, покладених на центральні й місцеві органи виконавчої влади, інші цивільні інституції та установи.

Після експертних доповідей відбулася дискусія за участю військовослужбовців, представників регіональних осередків політичних партій, вищих навчальних закладів Чернігова. Під час дискусії представниками лівих політичних поглядів було поставлено ряд гострих питань щодо діяльності Північноатлантичного альянсу, його розширення і трансформації. На всі запитання експерти надали вичерпні відповіді. У ході обміну думками щодо доцільності вступу в НАТО учасники заходу отримали ґрунтовні знання та глибоке розуміння підстав і наслідків євроатлантичного вибору України.

Серед учасників заходу було проведено **анкетування** з питань євроатлантичної інтеграції України.